

A macskák szerdája

Történelmi játék két részben (részlet)

Első rész, második kép

(Debrecenben vagyunk, 1794 decemberében, hatodika van. A szín: Domokos Lajos egyházkerületi főgondnok otthona, az a bizonyos minden célra használható helyiség, ahol – míg az asszony élt – régen sűrűbben, most ritkábban vendég fordul meg. Itt áll az ebédlőasztal is, hiszen a korabeli vendéglátás étkezés nélkül nehezen képzelhető. A szoba berendezése azt mutatja, Domokos sokat tanult nyugaton, szép, sima vonalú, empire bútorain aranyveret. Jóízlésű és művelt férfi otthona ez, akinek annyi a könyve, hogy még ide is jut belőle, holott ez nem a dolgozószobája, kép is díszíti a falakat, a flamand festőiskolát idéző festmények. Az ablakok nagyobbak az e korban átlagosnál, nincs rajtuk függöny, dél múlt, erős tél van, fehér a fény. Valakit várhatnak, mert az ebédlőasztalt ketőre terítették, feltűnően nagy szőlőmosó áll az abroszon. Még függöny előtt heves, dühös kutyaugatás. A kutya dühe még világosság után is tart. A színen a főgondnok és az éppen belépő Udvaros, minden es cselédje. A főgondnok a várost nézi az ablakon át, nem figyel fel rá, hogy Udvaros belépett, valamit dúdol, valami bűnbánati éneket, de minden áhítat nélkül, úgy, ahogy valaki népdalt énekel. Udvaros mögéje kerül, megérinti egy ujjal, akkor ingerülten visszafordul. Mindketten korukat megcáfoló módon erőt sugárzó férfiak, Udvaros meghaladta a hetvenet, Domokos hatvanas, de sokkal fiatalabbnak látszik.)

Udvaros: De ideges!

Domokos: Hogy ne volnék, mikor egyszercsak hozzám érsz. Hát nem tudsz kopogni?

Udvaros: Jelzett a Jánitor.

Domokos: A Jánitor akkor is üvölt, ha idegent lát, akkor is, ha ismerőst, akkor is, ha senkit. A Jánitor örült. Hát ki figyel arra a kutyára?

Udvaros: Akkor minek tartjuk?

Domokos: Mert szeretem.

Udvaros: Tud is maga szeretni!

Domokos: Akarsz valamit?

Udvaros: Én nem. A vendég. (Domokos pillantására) Nem az, akit les. Vadonatúj.

Domokos: Tudod, hogy más nem jöhet be, csak akit várok. (Csend) Hogyhogy nem csengetett?

Udvaros: A havat separtem az utcán, a kapu nyitva volt. Besétált.

Domokos: Menj vissza, mondd meg neki, sétáljon ki.

Udvaros: Nem illik. Királyné.

Domokos: Terjeszd csak, hogy hozzám királynék járnak, hadd jelentsenek fel újra.

Udvaros: Már a trefát sem érti? Nem azt mondtam, hogy a porosz király felesége jött, csak hogy királyné. Színigaz. Király Andrásné Meggyenyíresről.

Domokos: Egyéb vágyam nincs is. Dobd ki.

Udvaros: Nem lehet. Rí. Krisztus meg összeszedi a könnyeket, amelyeket nem töröltünk le itt a földön, folyékony ólommal változtatja, aztán ha meghaltunk, ledűti a torunkon az úrvacsorakehelyből.

Domokos: Krisztus nem gyűjt semmit és nem varázsol.

Udvaros: Hát a kánai mennyegzőn a bor?

Domokos: Akkor még a földön járt.

Udvaros: Az égben kisebb a hatalma?

Domokos: Ne bosszants, mert elkergetlek.

Udvaros: Ugyan már! Akkor kire ordít? Nincsen senkije. A fiai sátorosünnepen ha meglátogatják, azok is csak dolgozni tudnak, élni nem. Meg aztán csorbulna a háza dicsősége, hiszen hárman vagyunk látnivalók ebben a városban, amióta a nagyokos Hatvanit elvitte a sátán. Maga, mer maga a város esze, a kajla, mer az úgy versel, ahogy a madár fújja, meg én. Ha nagyvásárkor kimegyek a fonatossorra, engem ingyen tartanak jól a kofák. Hun lel kívülem még valakit, aki nem fizet a Csicsogón sem?

Domokos: Elég orcátlanság, hogy elfogadod. Mióta kalodát ültél három napon át, te vagy a kálvinista mártír. A város kedvence.

Udvaros: Tán nem érdemlem meg? Ült vóna maga odaki. Asziszzi, jól mulattam?

Domokos: Nem jutalomnak szántam.

Udvaros: Azt észrevettem. Nem mintha nem sejtettem volna előre, hogy elhúzza a nó-támat, ki nem ismeri a törvényt ebben a házban. A szökött szerzetest át kell adni a hatóságoknak, ezt minálunk a dézsamosogató is tudja. Csakhogy az a szegény akkor már két év óta a mi hitűnkre tért, férj lett meg apa, és mikor a felesége rákezdte a virnyikolást, hogy most aztán mi lesz úvelük, egy szenátor se tudott neki felelni, csak a bajszát morzsolgatta meg nyögött, de attul a királyné zsandárja még nem hagyta abba az ütlegelést. Nem akadt senki, aki orron mázolta volna. Gondoltam, akadjon.

Domokos: Az persze eszedbe se jutott, hogy az én cselédem vagy. Nem volt elég bajom?

Udvaros: Örül maga a bajnak. Ha minden jól megy, unatkozik. MÉR nem nőszül meg újra, mondja? Amilyen balgák az asszonyok, magához hozzámenne akárki. (Domokos pillantására) Jól van, jól van. Jobb is, ha nem tesz boldogtalanná senkit. (Csend) Életemben nem ettem annyit, mint azon a három kalodás napon. Az egész város hordta a húst. A legjobb az a liba volt, amit maga hozott ki éjjel. Melyik menyé sütötte? Sára?

Domokos: Semelyik. Én. (Csend) Udvaros, kergesd el azt az asszonyt. Ha én megyek ki, megjárjátok mind a ketten.

Udvaros: Mi leli, mondja, hogy olyan, mint az ecetes fazék? Hát hogy én kibírom magával, azér nékem dupla üdvösség jár. A tekintetes asszony szerintem nem kórságba halt meg, hanem magába.

Domokos: Azt hiszed, az üdvösség egy mennybéli nagyvásár, ahol majd a csizmát is ingyen kapod, nemcsak a fonatost? Az üdvösség nem jár senkinek. Az üdvösség kegyelem. Nem értesz te semmit a mi vallásunkból.

Udvaros: Azt tán mégis, hogy nemigen népszerű Bécsben. (Csend) Meddig várjon még az a Királyné?

Domokos: Ha nem zavarja, hogy veri a hó, felőlem húsvétig.

Udvaros: De neki sietős.

Domokos: Felőlem.

Udvaros: Egyem azt az áldott szivit! Még szerencse, hogy a Jézus nem gyűjt semmit, mer innen igencsak üresen vinné el a kosárcáját. Ha netán irgalmat gyűjtene, valami felebaráti könyörületet . . .

Domokos: Udvaros, nem szeretem a gondolatot, hogy megüssselek.

Udvaros: MÉR ütne? Nincsen igazam?

Domokos: Persze, hogy nincs. Nem tudod te, miért keres engem az a Királyné. És egyáltalán, mi lenne abból, ha mindenki idejárna a Kollégium világi fejének az otthonába? A millió diák, a tanárok, a szülők, a tenger panaszos, a városiak? Hát nem nyúznak eléggé? Hát van egy szabad percem? Kótródj, ne ingerelj!

Udvaros: Ki a jófenét les annyira, hogy nem lehet megállni maga előtt?

Domokos: Hozzák a végzést, Udvaros. Az ítéletet.

Udvaros: Nem mondta, csak hogy vendég jön, meg ne legyik hal.

Domokos: Utálja. Azon élünk két esztendeig.

Udvaros: Az is ott tanult, Hollandiában? Szóltam a konyhán, birgepaprikás lesz, olyan erős, hogy kiugrik tulle a szeme. (Csend) Fázik az az asszony.

Domokos: Fúvogasd a kezit. A lakásomon akkor se tárgyalok vele, ha nem jön az ágens.

Udvaros: Az Ágnest hívta meg?

Domokos: Ágens. Á-gens.

Udvaros: Aszíttem az Ágnest. Tudja, kit, akinek kocsmája van a Csicsogón.

Domokos: Az neked kocsmá?

Udvaros: És ha más is? Valamikor nem volt ilyen kényes. Ha használni tudta, befogott maga gebét is, nemcsak paripát.

Domokos: Azzal a személlyel nem érintkezik senki.

Udvaros: Hiszi maga. Egyébként ha nem teszik, hiba, mer az Ágnes sokat lát és sokat tud. Nála löknek le egy kupa bort azok is, akik kimennek a városból, azok is, akik bejönnek. Ne becslje le a semmi embereket se barátnak, sem ellenségnek. Jó lány az. Aszíttem, most ötet veszi munkába. Maga ért hozzá.

Domokos: Már figyelmeztettelek: vigyázz a szádra. Nem szoktam munkába venni senkit.

Udvaros: Hogy szokott vóna? Csak éppen Sinai főtisztelőtű urat csinálta ki a püspöki székéből meg a professzor urak nagyrésze lett maga miatt idegbeteg.

Domokos: Neked kicsinálás az új oktatási törvény vagy a tanügyi reform? Hisz fulladtunk már ebben a városban, olyan poshadt volt a levegő. Én csak kitértam az ablakot.

Udvaros: Kitérta? Kitérte. Szorultak is miatta. (Csend) Mire ítélik magát, mondja?

Domokos: Tudom is én. Majd elmondja az ügyvéd. Azt üzente, ma érkezik, nem tudja, melyik órán, ahogy a hó engedi. Az idén cudar a tél.

Udvaros: Szóval emiatt zörgette fel a házat tegnap este a postakocsis. Maga újabban nem vall ki nekem semmit. Nem mondom, ideje, hogy döntsenek, mer ha jól számítom, hatodik éve húzzák a pörít. Egyébként ha esetleg magán hagynák, hogy tolvaj, az ne izgassa, mer azt el nem hiszi senki. Megvádolták, elcsapták, kész. Attul a városnak még maga maradt a főbíró. Hogy elkezelte az árvák pénzét, azon még a dögbőrpuculók is csak röhögtek, pedig azoktul nincs lejjebb. Bécs nem kedvelli magát, akit pedig Bécs nem kedvell, az úszerintük menten csinál valami köztörvényeset, oszt viszik is elfelé. Most mán értem, mér nem ment be a Kollégiumba, merhogy eddig még se sose múlasztott.

Domokos: Kézbe adtad a cédulát?

Udvaros: Mingyár a reggeli áhítat után. Maj lesz gutaütés.

Domokos: Volt képed elolvasni?

Udvaros: Mindig mindent elolvasok. Csudálkoztam, hogy nem személyesen védi meg, mer tévettem az imént, a kajlát azér mégis csak bírja. Dehát ha a saját ítéletit várja, nem lehet érkezése másrul ítélni. Én elébb ismertem magát, mint a világra jött, kollégiumi ülésnapon maga még nem maradt itthon. Csak ma. Az esküvője napján is elment. Délben vót a kézfogó, megjöttek a templomból, falt valamit, aztán otthagya a tekintetes asszonyt a szüleinél, maga meg ment a szédeszre. Ha én a feleséginek vagyok, be nem engedem estére, azt mondom, ölelgesse a professzorokat. De beengedte.

Domokos: Ne beszélj a feleségemről.

Udvaros: Na hálistennek, fáj végre valami. Ne csak mindig másnak fájjon. (Csend) Kifene az az ágens? Rendőr?

Domokos: Ügyvéd. Ő védett Bécsben. Udvari ágens úr Nagy Sámuel.

Udvaros: Hát arra jól emlékszek diákkorából. Akkor még egy Maris nevű illető vót az Ágnes a Csicsogón, aztat maga lecsapta szegénynek a keziről. Mikor elszerette tulle, aszíttem, kiirtják egymást, úgy verekedtek, magának leszakadt a füle. Szóval ágens lett belüle. Nahát! Igen rossz tanuló vót.

Domokos: Tizenhét évvel bolond a férfiember.

Udvaros: Az asszonyféle meg fázós. Hadd jöjjön be az a síró.

Domokos: Mondtam már: nem. Ma már eleget bosszantottál. Vigyázz, rád uszítom a kutyát.

Udvaros: Azt megnézem. Tán ha én harapok elsőnek, ő se vonakodik. (Csend) Na, tegyik már jót, hogy magával is jó történjék. Rí az a valaki. Süket maga? Rí.

Domokos: Az otthonomban nem tárgyalok.

Udvaros: Az ügyvéddel se fog? Aztat is csak nézi?

Domokos: Az a barátom.

Udvaros: Hálisennek hogy van egy. (Csend) Kérlelje magát tovább a kórság, mi közöm hozzá. Elkurgatom mindet, aki itt lesi.

Domokos: Mért, többen várnak?

Udvaros: Hát. (A szó azt jelenti: persze.) Itt a kontraszkriba úr, tudja, melyik, aki a fiatalokat képviseli a Kollégiumban.

Domokos: Lengyel.

Udvaros: Az-az. Meg professzor úr Szilágyi, akinek ma reggel markába nyomtam a maga céduláját.

Domokos: Csak most szólsz rólok?

Udvaros: Az asszonyt szántam, a másik kettő valahogy kiment a fejből.

Domokos: Te csak azt felejtet el, amit akarsz.

Udvaros: Na legyen igaza. Gondoltam, várjanak. Professzor úr Szilágyi olyan gőgös, hogy mindig elfelejt visszaköszönni, Lengyel urat meg nem állhatom. Istentiszteleten mindig olyan képet vág, mintha feszítenék, vagy olyat, mintha egészen mást csinálna a Csicsogón. Az még sokra viszi, meglátja.

Domokos: Tudod, hogy professzor úr Szilágyi meg én –

Udvaros: Utálják egymást, nem titok. Professzor úr Szilágyi a Sinai püspök úr pecéjre volt, mit szeretnének egymáson.

Domokos: Hát épp ezért nem szabad megvártni.

Udvaros: Nem maga magyarázta, hogy a lakása nem iroda?

Domokos: Legalább leültetted?

Udvaros: Nem rokkant katona, van néki lába, álljon. Áll is, csak topog, mer hideg a kapualja. Áll a kontraszkriba úr is, minek üljön, azt kiváltképpen utálok. Mit rága magát, megold az idő mindent. (Kocsi közeledik, a lovak hámcsengőjének más a hangja, mint a kapucsengőnek, ami szintén megszólal) Na látja. Itt az ágens úr. Figyeli, hogy a kutya még csak nem is vakkantott? Most aztán jöhet egyszerre mindenki.

Domokos: Udvaros, téged kifelejtettek az egyiptomi csapások közül.

Udvaros: Gondolja, ha leültetem a professzor urat, attól kevesebb lesz az ellensége? Téved. Nem vót még olyan Jeruzsálem, amelyik elbírta vóna a prófétáját. A maga Jeruzsáleme a Kollégium, mindenkit az feszít fel, akit meg akar váltani. Na, legyen boldog, hozom a búzáat ocsústul; maga majd kiszemeli.

(Udvaros kisiet, majd Királyné, Szilágyi professzor, kontraszkriba Lengyel lépnek be az elképzelt előtérből. Jön a télnek öltözött udvari ágens is. Ha a barátok csak kettesben találkoznának, más volna a fogadtatás, de a főgondnokot részint a nem várt kollégiumbeliek feszélyezik, részint Királyné, tehát azonnal hivatalos hangra vált, s Nagy is érzi, ennek megfelelően kell válaszolnia. Pici hímmzett pakktáskáját átadja Udvarosnak, akivel kezét is fog. Udvaros kiviszi a csomagot, nem tér vissza.)

Domokos: Udvari ágens úr Nagy az egyházkerület örömére érkezett. Isten hozta minket.

Nagy: Főgondnok úr Domokos, boldog vagyok, hogy azt a kezet, amely egyházunkat védelmezi, megszorítani alkalmam lehet, egyben tolmácsolhatom rendőrmisztériumi főtanácsos von Waldbott úr jókívánságát abból az alkalomból, hogy mindannyi-

unk örömeire őfelsége Ferenc császár és király főgondnok úrnak teljes igazságot szolgáltatott. A megindított vizsgálat a vádatat mind megcáfolta, s főgondnok úrnak a királyi végzés főbírói székét újból elfoglalni javasolja.

Domokos: Áldassék az igazlító Jehova Isten!

Nagy: És őfelsége királyi bölcsessége.

Szilágyi: (mohó, ki ne maradjon valamiből) Főgondnok úr Domokos, ki hitte volna, hogy ilyen örömeire virradunk ezen a zavaros napon? Elégtétel a megalázottnak, az ellenség megszegyenülése, mi jeleznék jobban Isten hatalmát és az erény diadalmát az álságon? És hogy az örömhírt éppen hittestvéreink gyámola, az udvari ágens úr hozza! Emlékszik már még rám, ugye? Szilágyi Gábor vagyok, a hittudomány professzora. Bemutatom kontraszkriba úr Lengyelt, –

Domokos: Professzor úr Szilágyi lekötelezne, ha nem tekintené irodának az otthonomat. Nem tudom, minek köszönhetem a látogatását, de mint látja, inkommodálva vagyok, s bárminémű megbeszélésre az idő most igen alkalmatlan. Preceptor úr Lengyel miért nincs a helyén? A kontraszkriba a Kollégium belső rendjéért felelős, semmi keresnivalója a városban. (Királynénak) Ön már járt nálam a hivatalomban kétszer is, utoljára egy pénzeszacskót hagyott az asztalomon, piros rózsák voltak ráhímezve és tele volt arannyal. Úgy vágtam ki az ablakon, hogy majdnem agyonütöttem vele a férjét, aki kinn leste, ön milyen eredménnyel jár. Meddig kísérleteznek még? Ne tessék, kérem, sírni, mert ahogy vannak olyanok, akik siketek a zenére, én a könnyekre vagyok siket.

Királyné: Főgondnok úr, nem teheti meg egy nyírségi nemes család gyermekével, hogy kidobja a Kollégiumból, mint egy akárkit.

Domokos: Asszonyom, én mindent megtehetek, ami az intézet érdekét szolgálja, és annak érdekében most az áll, ha az ön fia eltűnik onnan. Ne sírjon, mondtam már, hogy hiába teszi. A mi intézetünkben vannak szolgáló tanulók, de azok nem beteges játékok tárgyai. Az ön fia munkakerülő, ostoba és romlott. Eltávolítjuk.

Királyné: Öltözzék talán cigánynak, fújja el a Bacchus nótáját, táncoljon éjnek idején a tanteremben? Akkor jobban az intézetbe illik? Legyen olyan, mint a preceptor?

Domokos: Királyné asszony, ne ártsa magát olyanba, amihez nem ért. Menjen szépen, vigye a fiát.

Királyné: Főgondnok úr, mért nem segít egy anyának, aki harmadízben alázkodik meg ön előtt?

Domokos: Alázkodás csak az Istent illeti. El ne tévessze az ajtókat, arra van kifelé.

Királyné: Én önt minden elképzelhető fórumon fel fogom jelenteni.

Domokos: Jogában áll. Az egyházkerületnél nem alkalmas, mert annak én vagyok a vezetője, a rendőrminiszternél értelmetlen, mert épp most mentett fel, a váradi tanterület püspöke nyilván meghallgatná, de katolikus lévén nem illetékes, a városnál azért bajos, mert újra én lettem a főbíró. Erre parancsoljon. (És kivezeti. Mire Királyné feleszmélne, már az ajtót is becsukta utána. Szilágyihoz fordul.) Professzor úr Szilágyi két év óta magyarázza nekem, hogy ezt a Király Andrást mindenki félreismeri, nyilván ugyanezért fáradt el most hozzám, mint az anya, aki most távozott. Nem tartóztatom professzor urat sem. A Király ügyet lezártam.

Szilágyi: Főgondnok úr téved. Nekem ugyan változatlan a véleményem a fiúról, és nemcsak a szellemi, de az erkölcsi képletét is másképp ítélem meg, de a szédesz az ügyét múlt szombaton valóban lezárta, – nem Király András miatt zavarom. Én azért vagyok itt, mert bár előre megüzente, hogy késni fog, esetleg el sem jön, elképzelhetetlennek tartottam, hogy mikor egy kollégiumi tanár, egy preceptor sorsáról döntünk, ilyen határig negligáljon bennünket. Neim gondolhatta komolyan, hogy bármi fontos elfoglaltságra hivatkozva nem vesz részt a tárgyaláson. A fegyelmi szék várja főgondnok úr jelenlétét.

Domokos: Udvari ágens úr Nagy bizonytalan időre jelezte mai érkezését, meg kellett várnom kettős okokból, mint az egyházkerület főgondnokának és mint váddal illetettnek, aki felmentése vagy elmarasztalása a város vezetésének további sorsát szabja meg. De az említett ügyben intézkedtem, levélben. Megvan a határozat, kontraszkriba ír? Nem szeretném újra leírni.

Szilágyi: Ezt végzésnek szánta, ezt a cédulát? Határozatot küldött előzetes tárgyalás, vita nélkül? Ránk kötelező határozatot? Döntést, a nevünkben?

Domokos: Világos fogalmazás volt, ennél maradjanak. Egyébként szóban hozzászerek még valamit. Nyomatékosan figyelmeztetek mindenkit, hagyják békén a preceptort. Ne ingereljük örökké. Beteg ember, érzékeny ember, árt ez az örökös hajsza Csokonai úr testének-lelkének.

Szilágyi: Tessék?

Domokos: Változtassák meg a sorrendiséget, elég csapás lesz a fiúnak, ha az első helyről mondjuk a hatodikra kerül. Kérjenek orvosi igazolást tőle, hogy azért nem énekel a templomban, mert rossz a tüdeje, és figyelmeztessék, ne gyerekeskedjék, mert nem illik az irodalmi rangjához. Aztán mentsek fel.

Szilágyi: Ez önkényesség. Injuria. Udvari ágens úr, ezt nem lehet tudomásul venni.

Nagy: Én Bécsben élek, az előzményeket nem ismerem, de Csokonai nevét igen. Olvastam a Magyar Híradóban, hogy darabfordításokat sőt önálló színdarabokat kínál a színjátszóknak. Kincs az ilyen tanuló. Kincs.

Lengyel: De főkurátor úr Domokos, kérem, a kollégiumi önkormányzat előírja –

Domokos: Ne adjon nekem leckét a Kollégium alkotmányából.

Szilágyi: Dehát mégiscsak lehetetlen, hogy a főgondnok úr még a tárgyalás lefolytatása előtt, pusztán a vádirat ismeretében, egyszerűen elrendelje, milyen döntést hozzon a fegyelmi szék.

Domokos: Professzor úr Szilágyi, én részint tudom, részint unom azt, ami a Kollégiumban történik. Hány jeles tehetséget gyilkoltak ki már, megszámozták egyszer? Még Fazekas Mihály se bírta ki önökkel, inkább katonának állt, a csatában valami ideáért esik el egy férfi, nem a féltékeny professzorok vonalzócsattogtatásában. Ha én nem vagyok résen, kicsapják önök Márton Istvánt is, aki pimasz és okvetetlenkedő diák volt, de olyan professzor vált belőle, hogy tanulhatnak tőle uraimék. Nem, torkig vagyok a módszereikkel. Még egyszer elmondom: Csokonaihoz nem nyúlhat senki. Őt év múlva ő lesz a református Kisfaludy és szívből remélem, ő lesz akkorra Kazinczy is, és végre nem szörnyszülött szavakkal gazdagodik a nyelvünk, hanem a mi tájszavainkkal, mert a fiú igazán tud magyarul. Csak azal sújthatják, amit az imént büntetéséül kijelöltem, a fegyelmit ezennel befejeztük. Még egyszer mondom, ne bosszantsák örökké.

Szilágyi: Hallja, kontraszkriba ír, ez magának is szól. Ne ingerelje a poétát, még fel találja igaztani. Főgondnok úr Domokos, a beszéd, amit hallottunk, cicerói, csakhogy most nem retorika órán vagyunk az intézetben. A Kollégium fegyelmi széke összeült, és preceptor Csokonai ügyében döntésre vár, reális döntésre, nem ultimátumra. Az anyaszentegyháznak, s hitünk tanár- és lelkészképző intézményének nem zseniális művészekre van szüksége, hanem istenfélő, szorgalmas, alázatos és engedelmes fiatalokra. A Kollégium nem poétagyártó internátus, nem kitűnőek nevelőintézete, szabados erkölcsű magániskola, hanem a wittenbergai szabályok szerint létesített olyan hely, ahol tanító, felvigyázó és diák azonos előjáró irányítása alatt kolostori módon együtt él és dolgozik, és vagy az önkormányzat törvényei szerint működik, vagy sehogy. Az ön útja és rendelkezései anarchiához vezetnek. Ha tiszteli az iskola alkotmányát, Csokonai éppúgy távozik, mint Király András.

Domokos: Király zadista barom, azóta, remélem, már elhagyta Debrecent, Csokonai olyan fényes tehetség, amilyen egy században-egy ha születik. Professzor úr Szilágyi, az ön édesapja volt a legelbűvölőbb, legműveltebb, legvilágibb és legzseniális-

sabb püspök, akit valaha a föld a hátán hordott, a hallei egyetemen a természet csodájának nevezték a német tudósok. A saját fejével kompenzálja, ha nem tudott hozzá felnőni, ne a máséval, egy lángeszűével, aki olyan, amilyenné önnek kellett volna válnia. (Nagy egy gesztusával már a Szilágyi Sámuelre tett célzások elején meg akarná állítani, de nem tudja, így a sértés elhangzik. Domokos is észreveszi, de már késő.) Ez vastag volt. Megkövetem, illustrissime. De ha Csokonairól van szó, néha elvetem a mértéket, s a természetem amúgy is csupa indulat.

Szilágyi: Jöjjön, kontraszkriba úr. Debrecen a Kollégiummal, a Kollégium az egyház-tanáccsal, az egyháztanács úgy látszik kizárólag a főgondnok úrral azonos. Krisztus urunkat le is köpték, engem csak megaláztak és a fegyelmi széket csúfra emlegették. Menjünk.

Domokos: Mondja, mért csinál mindenből kázust? Miért háborodik fel mindenen?

Szilágyi: (rá se néz): Udvari ágens úr Nagy, ez a preceptor kérvényt adott be, hogy mentsük fel őt bizonyos tantárgy tanulásának kényszere alól, mert zavarosnak és bonyolultnak itéli. Ez is elnézhető?

Nagy: Minden tantárgyat tanulni kell, ez szabály. Persze én se kedveltem a matematikát.

Szilágyi: Csakhogy a költő úr nem matematikát nem óhajt tanulni. Vallástant.

Nagy: Illetlen ötlet a református Kollégiumban.

Domokos: Professzor úr Szilágyi, ez olyan ostoba kérés, hogy észre se kellett volna venni. Idétlen kölyök! Csak egy féleszű tud kitalálni akkora zöltséget, hogy egy felekezeti iskolában ne kelljen tanulni hittudományt. Nyilván perzsát óhajt biflázni helyette, esetleg közzétant. Mint Goethe. Rosszul emésztette meg az új eszméket, most szamárságokat bőfög tőlük. Mindegy, mit locsog, ne figyeljenek rá. Az számít, amit ír.

Szilágyi: Főgondnok úr Domokos, mi jövőendő papokat és akadémiai végzettségű világi vezetőket kell adjunk a hazának, nem örült versfaragókat.

Domokos: Nekünk mindenfélét kell adnunk a hazának, professzor úr, örült versfaragókat is, mert nem bizonyos, hogy ami ma nekünk örület, az nem a jövő hangja-e, amire nekünk még nincsen fülünk. Ha van egy kivételes képességű diák minálunk, aki a maga módján ugyanolyan egyedüli példány, mint az ön boldogult édesapja volt, felneveljük és útjára bocsátjuk azt is. Amiért pimaszkodott és nem akar hit-tant tanulni, büntessék meg, jelezzem, mivel. Örülnék, ha befejeztük volna végre s az ágens úr végre pihenhetne is.

Lengyel: Hogy végeztünk volna, főkurátor úr? A szakácsnőnek azt mondta, hogy – Nem feddhetetlen erkölcsű nőszemély.

Domokos: Láttam a vádiratban. Dühös volt rá, mert elrontotta a vetrecét. Na és? Nem bírja a gyomra a hagymát. Én a halat nem bírom. Kövesse meg, mondja azt, tévedett, mert szűzi liliomszál. Egyáltalán, kövessen meg mindenkit, akit megsértett. Professzor úr Szilágyit is, mert olvastam, hogy neki meg szerenádot adott.

Lengyel: Az gúnydal volt, kérem, nem szerenáta. Professzor úr Szilágyit lelkéig sebezte.

Domokos: Ifjúsági titkár úr akár a szorgalmas méhecske. Züm: ihol egy vétek. Züm: ihol egy második. Mi bűne még?

Lengyel: Éjjelente kakukkol.

Nagy: A szakácsné?

Szilágyi: Dehogyan a szakácsné. Ő.

Domokos: És hogyan csinálja?

Lengyel: Mint a madár, kérem. Éjszaka úgy kettő tájt elkezd sétálni, mert addig ír, olvas, pipázik meg beszélget azokkal, akiket magához rendel. Hajnal felé elkezd repesni a karjával, és minden szobába bekiált: ka-kukk. Ka-kukk.

(Az ágens és a főgondnok nem tudják féken tartani a jókedvüket.)

Szilágyi: Örülök, hogy olyan jól mulatnak. Csak érteném, mi olyan szórakoztató.

Domokos: Dehát nem látja ennek az egésznek a báját? Egy csupa tehetség nyurga kölyök, ahogy repes és bekakukkol az alvókra? Nem fogja fel? Semmit sem ért? Ennyire vak a viláosság e századában, amelyben (Nagy figyelmeztetően ránéz) – annyi új és váratlan irodalmi mű születik? A fiú egyszer a Kollégium büszkesége lesz, mert fog tudni annyit, mint a legjobb nyugati szerzők.

Szilágyi: Főgondnok úr Domokos, lehet, hogy az ön Csokonaija lángelme, de akkor láng fog az elméje nyomán fakadni. Ha rajtam áll, én nem engedek rá a társadalomra egy istentelen gyűjtogatót, aki rendetlen, iszákos, nem ismer fegyelmet és trágár.

Domokos: Annyira trágár nem lehet, mint az ön édesapja, mert olyan válogatott ocsmányságokat, mint az ő szájából, még nem is hallott ember. Mikor ki kellett adnia azt a hitünkre tért pápot, ahhoz képest, hogy püspök volt, olyat állított a Sebaóth Jehováról, hogy azt hittem, leszakad a tető.

Szilágyi: Különös öröme telhet abban, ha a beszédet valami módon folyton az apámra fordítja. (Csend) Udvari ágens úr, fenntartom a tiltakozásomat. Csak az erőszaknak enged a szédesz, ha a preceptor marad. Csokonai jelenlététől elzüllik az intézmény, s vét a főgondnok úr is, de ön is, mert a Kollégium megóvására hitet tettek mindketten a Zsinat előtt. Ha ön, ügyvéd úr, nem fogja le főkurátor úr Domokos kezét, Csokonai a jövőben is azt teszi majd, amit játékos és züllött elméje diktál, s pár hónap múlva ismeretlen fogalom lesz a falaink közt az a szó: fegyelem. Ha nem segít, el kell fogadnunk, hogy a saját főgondnokunk ellen nincsen védelem.

Nagy: Főgondnok úr Domokost az egyházkerület világi fejének önök választották, s mind- eddig minden olyan ügyben, amikor csapást kellett kivédeni, úgy tartották maguk előtt, mint egy pajzsot. Nem befolyásolhatom az elhatározását, nem vagyok a felettese. Attól egyébként nem züllik el egy intézmény, ha valamelyik diákja éjje- lente kakukkol.

Szilágyi: Attól nem, udvari ágens úr, csak a madártól, mert azt ön nem ismeri. Csokonai a sátán, az antikrisztus, a rombolás, a bomlasztó erő. Templomba nem jár, fegyelmet nem tűr, éjjel nem alszik, felkölti a növendékeket is, sétál, jelmezt ölt, színházat játszik a tanulókkal, nappal meg magához csábítja poétika órára azt is, aki nem az ő hallgatója.

Domokos: Ez a legutolsó vádja némi módosítással még igaz is. Én ugyanis máshonnan is kapok jelentést, professzor úr, nemcsak önöktől, és abból a másik forrásból tudom, hogy preceptor Csokonai óráján az is részt vesz, akinek ez nem kötelező, mert úgy ad elő, mint egy varázsló. Akármilyen féltékenyek is a pedagógiai sikerre, bírják ki még vele ezt az utolsó két esztendőt, aztán úgyis elmegy, és nem lesz vetélytársa senkinek a testületben.

Szilágyi: Vetélytársa! Mert a kölykök kedvelik, mert azt hiszi magáról, poéta?

Lengyel: Mert őtet ki is nyomtatják, mert ír róla a sajtó, mert pártfogója Kazinczy Ferenc?

Domokos: Mint látja, udvari ágens úr, Csokonai esete kivételes, őt kettős prés szorítja. Vádolják professzor kollegái, vádolják a tanuló társai, akik nevében épp most tört ki a kontraszkriba úr. Ifjúsági titkár úr Lengyel, maga reménytelenül szerelmes, fiam. Fogadja el már, hogy hiába eped, és ne Csokonait gyűlölje emiatt.

Lengyel: Én nem vagyok szerelmes, kérem. Az nem is szabad egy diáknak.

Domokos: De maga is verselget, kontraszkriba úr, ügyesen és unalmasan, és szerelmes is, méghozzá a Csokonai szeretőjébe, egy tünékeny, karcsú lányba, akit úgy hívnak: tehetség. Hiába üldözi. Köszönöm a látogatást, az urak távozhatnak. Ha ekkora lelki válságot okozott, hogy írásban kapták, amit szóban úgyis kikényszeríték majd a szédesztől, várjanak egy kissé az ülés megkezdésével. Udvari ágens úr Nagyot megebédeltetem, hagyom lepihenni, én meg bemegyek a Kollégiumba és elmondom mégegyszer ugyanezt. Ezen nem múlik semmi. Az ágens úr szeren-

csére korábban érkezett, mint sejtettem, s mindezt végighallgatva, nyilván megbocsát.

Szilágyi: Volt egy mondata, főgondnok úr, ami megmutatta, nem érdemes fárasztania magát a bejövettel. Hangsúlyozta, hogy akaratát mindenképpen érvényesíti, én ismerem az ön erejét, s előre tudom, ön győz, akármiképpen is szavazzon a szédesz. Nem az első puccs lesz, amit végrehajt, Márton Istvánt is így mentette meg. Hát csak delektálják egymás társaságát, s ne aggódják a védencéért, preceptor úr Csokonai ezentúl is bántatlanul kakukkolhat. Bonam diem precor.

Lengyel: Kúra valeat, illusztrisszime domine Kurator Domokos!

GALAMBOSI LÁSZLÓ

Mater Dolorosa

Kétélű kard lángos dőfése,
mennyei táltos dübörgése
kapukat nyit a lelkemen,
arcod borító fátylad selyme,
villámlása a végtelenbe,
virággá bomlik fejemen.
Sárkánykoponyát tipró lábad,
márványholdas tejútnyi vállad
szivem tükrén ragyogva nő,
áttörte már a fény a gátat,
hozzád emeltem föld-hazámat,
bíborban ég a mennytető.

TARBAY EDE

A lehetetlen megpróbálása

Az a sok kis szabadon futó,
országutakon trappoló csikó,
gyerekkoromból felködlő szekér,
mely úszik szinte, földet sosem ér,
öszvérek és cigányok paripái,
lépkedő lányok, kamaszkor csodái,
kik csillagokkal ujjaik hegyén
énekelve perdülnek elém,
rám mosolyognak a hajnali ködben,
abban a tértől megfosztott időben,
amit a nyugtalanság rám mért
az újra és megint újra élt halálért,
hogy valamit még enyhítsenek abban,
ami az anyag rendjében oldhatatlan.